

quem desinit situatio, seu positio partium in spatio: et ita terminus ille habet positionem, seu situationem, cum in ipsum continuatio spatii, et distantiae terminetur. Angelus autem est extra omnem situationem, et positionem, non solum tamquam pars, sed etiam tamquam terminus indivisibilis habens positionem in continuo: ergo non potest ab eo sumi mensura tamquam ab extremo, et termino distantiae, sicut inconvenienter diceretur, quod a visione beatifica Christi Domini, qui est in cœlo, potest sumi mensura, et funiculus distantiae usque ad terram, eo quod visio illa spiritalis, est extra omnes terminos situationis, et distantiae, licet subjectum in quo exercetur, in aliquo loco sit.

XXIX. Quod vero aliqui dicunt ponendum esse in Angelo modum aliquem, qui non solum sit ubi, seu id quod formaliter acquiritur, vel perditur per motum, sed etiam sit ipsa quantitas virtualis Angeli fundans tale ubi, cui potest attribui distantia virtualis, contra hoc est, quia talis modus vel caret fundamento, vel idem facit erga locum quod virtus operativa, et ejus operatio: debet enim talis modus reddere Angelum præsentem aliqua speciali præsentia distincta a circumscriptione, quatenus scilicet non debet contineri a loco, sed locum sibi subicere, et continere, quia spiritui debetur esse, non subjectum loco, si connaturali modo in loco existit. Hoc autem melius facit vis operativa, quia locus, et quodcumque corpus subicitur Angelo tamquam agenti: ergo ratio subiciendi sibi locum debet esse ipsa virtus operativa, quia hæc pertinet ad rationem agentis ut agens est. Deinde, quia ille modus non est substantialis, quia nec est subsistentia, neque existentia, ne-

que unio substantialis: est ergo accidentalis: ergo debet identificari cum aliquo accidente, et non immediate afficere substantiam, sicut figura non afficit substantiam immediate, sed mediante quantitate, et intensio afficit mediante qualitate, et ubi, et situs mediante circumscriptione; et sic omnis modus accidentalis mediante accidente, cum quo identificatur, afficit. Effectus autem illius modi est similis effectui quantitatis in corpore, cum dicatur esse quantitas virtualis: ergo potius debet esse accidens quam modus; et tale accidens non potest esse aliud, quam virtus operativa. Denique, ille modus si pertinet ad quantitatem virtualem, debet esse unus pro omnibus locis, sicut quantitas in corporibus est contactiva omnium locorum, et corporum: ergo non poterit Angelus pro libito se accommodare majori, vel minori corpori intra suam sphaeram, et reddi præsens majori vel minori loco, sicut per quantitatem molis non potest corpus modo majori, modo minori loco attemperari. Quod tamen facile potest Angelus per operationem in corpus, tangendo sua operatione modo majus corpus, modo minus, prout voluerit, et ita operatio prout incipit ab aliqua determinata parte corporis, illi assistentem reddit Angelum, et præsentem.

XXX. Quod si dicas: Quia ex tali operatione non potest resultare ubi intrinsecum in Angelo, quia hoc non potest esse nisi spirituale, cum sit in ipso Angelo receptum, non potest autem ex actione illa quæ tangit corpus resultare ubi spirituale, quia talis actio cum tangat corpus, non producit in illo corpore nisi aliquid corporale, ex effectu autem corporali non potest resultare spirituale ubi in Angelo, respondetur quod ubi resultat, et consequitur actionem Angeli, prout

ab Angelo est, non effectu passivo, quem relinquit in corpore, quia modus illius ubicationis est modus existentis in loco per modum continentis et agentis, non contenti et commensurati a loco. Quando autem Angelus præternaturaliter existit subjectus loco, et passive alligatus illi, jam diximus quod non sequitur talis passiva existentia in loco ex actione propria corporis, ut corporea est, sed ex spiritali operatione superioris virtutis, ut instrumentaliter exercetur per corpus.

Adhuc autem multi inveniunt difficultatem quomodo illud ubi Angeli sit indivisibile, quia in Angelo est, et respondeat divisibili, et extenso loco, cui Angelus præsens est formaliter per tale ubi.

Sed respondetur quod illud ubi subjective, id est, ut tenet se ex parte Angeli in quo subjectatur est indivisibile, et spirituale, sed terminative, id est, ex parte termini quem tangit est divisibile, et extensum, sicut etiam ipsa operatio Angeli, et substantia accommodatur rei divisibili per superioritatem in ipsam, et in se indivisibilis est, et anima nostra corpori divisibili accommodatur, et si in ipsa anima est unio ad corpus, illa spiritalis est, et terminatur ad rem extensam, et ubi sacramentale corporis Christi est indivisibile, et terminatur ad species divisibiles, eisque assistit.

ARTICULUS II.

Expediuntur difficultates contra sententiam propositam articulo præcedenti.

Ad duo, vel tria præcipua capita reduci videntur omnes difficultates, quas auctores aliqui inveniunt contra nostrum modum dicendi. Primo

enim argumentantur a priori, quia Angelus antecedenter ad operationem est in loco. Secundo, aliquibus exemplis, quibus ostenditur Angelum aliquando esse in loco sine operatione. Tertio, ab inconveniuntibus.

I. Primum ergo argumentum proponitur sic: Prius natura Angelus est præsens corpori, quam operetur in corpore, et ex corpore: ergo ratio formalis præsentiae angelicæ ad corpus est anterior ad ipsam operationem transeuntem (de immanenti enim non loquimur, quia hæc impertinens est ad existendum in loco, cum non tangat corpus, sed intra ipsum operantem, et potentiam ejus immanenter existat.) Antecedens probatur, tum quia operatio Angeli est causa efficiens ubi angelici: ergo non ratio formalis; tum quia prior est applicatio agentis ad passum, quam operatio circa passum, eo quod operatio Angeli transiens est eductiva, habetque pro subjecto educationis ipsum corpus, seu passum circa quod operatur: ergo oportet quod operatio egrediat ab ipso agente, ut conjuncto tali passo: ergo prius est conjungi, quam operari; et sic prior est ratio formalis præsentiae, et conjunctionis ad corpus, quam operatio.

Confirmatur, quia Angelus movet totum cœlum, et tamen non est in toto cœlo, et potest movere corpus, non motus cum corpore, sed quiescens: ergo operatio non est ratio formalis essendi in loco, alias ubi esset operatio, esset substantia operans.

Respondetur distinguendo antecedens; prius est Angelus in loco quam operetur præsentia ordinis, quæ est præsentia in actu primo, transeat; præsentia completa, et applicata, quæ est in actu secundo, nego. Dicitur præsentia ordinis quando incipit Angelus ordinare se

erga aliquem locum per applicationem practicam, qua dirigit motum erga aliquem locum sive per motum discretum, sive continuum. Dicitur completa, et applicata quando actu tangit corpus: sed tunc jam operatur, quia ipsa operatione tangit, et effectum facit, non antecederet tangit, et postea facit. Et ad probationem dicitur, quod licet operatio eliciatur per actionem eductivam, quæ habet pro subjecto eductionis ipsum corpus, tamen illa actio utrumque præstat, et contactum applicativum Angeli agentis ad corpus, in quo fundatur præsentia, seu ubi angelicum, et productionem ipsam effectus, ita quod cum in actu secundo incipit elicere operationem, incipit actualiter tangere passum, et simul ex illo, aut in illo effectum operari. Et quando dicitur quod ad eductionem alicujus formæ ex subjecto præsupponitur præsentia, et applicatio agentis ad passum, respondetur, requiri quidem talem præsentiam, et applicationem, sed non prærequiri quod alia actione fiat, sed eadem actio habet vim, et conjungendi agens ad passum in actu secundo complete, et producendi effectum ex subjecto applicato, eo quod ipse contactus activus est, et per modum continentis, et subordinantis ipsam rem contactam Angelo se habet, sicut si quantitas in nobis esset activa operando, et agendo, tangeret aliud corpus, et sicut anima nostra informando tangit corpus, habetque eadem causalitate informationis, et constituere rem informatam, et se præsentem. Sic ergo contactus activus, seu virtualis non antea habetur, quam ipsamet actio: contactus autem passivus præsupponit actionem a qua fiat. Et sicut ipsa actio applicativa in corporibus cum sit etiam actio eductiva talis præsentia: (modus enim præsentia eductiva actione

fit) utique facit effective, et ut faciat debet esse præsens, sed non per aliam applicationem, sed per seipsam, alias esset processus in infinitum, ita etiam ipsa actio qua Angelus se applicat ad passum, est simul applicativa, et contactiva sui, et eductiva effectus, nec oportet istas actiones dividere, tum propter eminentiam suam, et perfectionem, qua potest una actio in plura; tum quia Angelus tangendo operatur, nec prius commensuratur corpori, quam operetur, sicut agens corporeum; sed quia operatur, commensuratur. Nec operatio formaliter separatur agens a passum, ut aliqui obijciunt, eo quod operatio est in aliquid distinctum. Bene enim stat, quod operatio sit in aliquid distinctum, non tamen separando, et elongando illud a se, sed conjungendo, sicut agens per applicationem conjungitur locato, et forma materiae, et humanitas Verbo, licet sint distincta.

Ad confirmationem respondetur, quod Angelus movens cælum aut diffundens virtutem suam, ut operetur in aliquid distans, non est in omni parte, ubi est effectus virtutis, et operationis, sed ubi primo incipit operari: inde enim egreditur primo actio; et sic ibi est substantia operantis, ut etiam advertit S. Thomas in hac quæstione LII, art. II. Quod vero dicitur quod Angelus quiescens potest movere corpus, respondetur posse fieri, si illa pars unde primo incipit actio Angeli ita detineatur ab ipso quod non moveatur loco, sed impulsus aliis partibus imprimat, sicut qui tenet arcum, et per ipsum impellit sagittam, arcu non moto a loco. Si vero non ita detineat illam partem immediatam unde incipit actio, sed illam etiam moveat, movebitur Angelus cum ipsa per accidens, sicut qui agitat currum, movetur cum eo.

II. Secundo, fit argumentum ex aliquibus exemplis, quibus ostenditur Angelum posse esse in loco in quo non operatur. Et in primis Angelus potest alligari alicui corpori nihil in ipsum agendo, sicut dæmon alligatur igni inferni, in quo nihil operatur: ergo operatio non potest esse formalis ratio existendi in loco. Nec potest dici quod est in loco per passionem: nam id quod est formalis ratio alicujus, ita est requisita, ut ea deficiente, effectus formalis deficiat. Si ergo formalis ratio essendi in loco est operatio in Angelo, non potest per passionem in eo existere. Et præterea in animabus separatis patet quod aliquando sunt in loco, ubi nihil operantur, nec tamen patiuntur, sicut animæ quæ sunt in limbo, et olim erant in sinu Abraham ubi nihil patiebantur, et tamen ibi erant nihil operando: quid enim ibi operabatur? Et ipsa anima Christi descendens ad inferos in aliqua parte inferni fuit secundum substantiam, in aliis vero per operationem, seu effectum, ut docet S. Thomas III p. qu. LII, art. II, ergo distinctus modus existendi est per substantiam a modo existendi per operationem. Item licet dæmones patiantur ab igne, tamen prius est esse alligatos igni, quam pati ab eo, ut docet S. Thomas in IV, dist. XLIV, qu. III, quæstiuncula III, ergo ipsa passio resultans ab actione ignis, non est illis ratio formalis essendi in illo loco, quia quando ignis agit, jam est illis conjunctus. Denique, illa pena, et actio ignis in dæmones æque torquet ipsos sibi propinquos, et a se distantes, sicut torquet dæmones in hoc aere existentes: ergo non est ratio existendi in loco ipsis spiritibus, si quidem compatitur passio illata ab igne cum distantia eorum.

III. Secundum exemplum est de existentia Angelorum in cælo empyreo, ubi certum est Angelos esse, et

tamen ibi nihil operantur actione transeunte, quia Angeli non possunt operari in corpore, nisi per motum localem, ut docet S. Thomas infra quæst. CCX, art. III. Cælum autem empyreum non potest moveri motu locali ab Angelo, cum sit corpus immobile: ergo nihil in illo operantur. Nec etiam ab illo patiuntur cum Angeli beati nihil patiantur: ergo sunt in aliquo loco sine operatione aliqua, vel passione. Nec potest dici quod sunt ibi præsentia ordinis, non operationis, quæ est præsentia in loco incompleta, et imperfecta: contra enim est, quia ista præsentia ordinis non est aliud quam actus practicus intellectus, quo Angelus expeditur, et ordinatur ad existendum in tali loco, et sic quasi in actu primo dicitur ibi esse; sed Angelus non potest habere actum practicum quo ordinetur ad operandum in illo loco, ubi scit nihil se posse operari, id est, in illo cælo: ergo non potest ibi habere præsentiam ordinis, seu in actu primo. Dicere etiam quod in cælo empyreo operantur Angeli occulta aliqua operatione, hoc est confugere ad rem incertam, et non fundatam; et sic non potest impugnari quod ipsa ignorantia se occultat.

IV. Tertium exemplum est de animabus separatis consideratis secundum suam naturam, quas certum est esse in loco, ut in cælo, in purgatorio, in limbo, et aliquando veniunt ad nos, sicut anima Samuelis apparuit Sauli; sed animæ separatæ nihil operantur circa corpora, etiam motu locali, ut docet S. Thomas infra qu. CXVII, art. IV, quia anima propter sui limitationem, et imperfectionem limitatur ad movendum solummodo corpus vivificatum a se, cujus est forma, et mediante corpore vivificato potest alia movere, non autem per se immediate:

ergo non potest esse in loco per operationem suam, nec etiam per passionem, quia multæ animæ non patiuntur in loco ubi sunt, ut animæ beatæ in cælo empyreo, et animæ in limbo.

V. Ultimam exemplum est de Angelo existente in vacuo sicut D. Thomas concedit, quod potest esse super cælum empyreum in quodlibet VI, art. III, et tamen Angelus in vacuo non operatur in actu secundo, nec potest operari in actu primo, quia ubi est impossibilis operatio, est impossibilis actus primus præparans ad illum. Nec patitur ab aliquo in vacuo cum ibi nihil sit: ergo non est ibi Angelus per operationem, vel passionem.

Confirmatur, quia potest moveri Angelus in vacuo: nec enim in hoc aliqua apparet repugnantia; si enim corpus per vacuum moveri potest, ut ostendimus in quarto physicorum, cur non etiam spiritus qui est activior corpore, et independentior ab illo? Alias ubi non esset corpus, Angelus esset substantia immobilis. In illo autem motu acquirit aliquam præsentiam quæ sit terminus motus, scilicet ubi, et tamen non habet ibi contactum per operationem aut passionem: ergo ista non est ratio habendi præsentiam.

Respondetur, quod antequam ad singula exempla descendamus, oportet nos esse admonitos multo nobis occultiore esse vim virtutis angelicæ, et modum quo operatur erga corpora, quam virtutes multorum lapidum, vel herbarum, de quibus nescimus reddere rationem, quomodo tam multa insolita operentur; et ideo valde infirmi, et constricti intellectus est, velle nos reddere rationem de modo quo operantur Angeli in cælo, vel intra terram, aut quid operantur animæ in limbo, et similia multa, in quibus fateri oportet multo plura nobis esse

occulta, quam quæ ratione investigari possint, dicente Scriptura Ecclesiastici XLIII: *Multa abscondita sunt majora his: pauca enim vidimus operum ejus.* Unde si quando in his confugimus ad occultas Angelorum operationes, et modos, quibus aut detinentur, aut operantur in loco, non debet mirum videri aut derisibile, sed magis sobrie accipiendum est. Et meminisse debemus verbi Augustini II de Trinitate, c. X, ubi quæstionem illam pertractans, an spirituales substantiæ possint miracula facere, tandem concludit: « Mihi omnino utile est, ut meminerim virium mearum, fratresque meos admoneam ut meminerint suarum, ne ultra quam tutum est, humana progrediatur infirmitas: quemadmodum enim hæc faciant Angeli, vel potius quemadmodum Deus hoc faciat per Angelos suos, nec oculorum acie penetrare, nec fiducia rationis enucleare, nec propectu mentis comprehendere valeo, ut tam certus loquar ad omnia quæ requiri de his rebus possunt quam si essem Angelus, aut propheta, aut apostolus. » Ita Augustinus.

VI. Quibus suppositis ad primum exemplum jam supra diximus, quod Angelus connaturaliter est in loco per operationem; præternaturaliter autem vel violenter per passionem. Neque hoc est mutare rationes formales existendi in loco, sed proportionate assignare illas sicut corpus naturaliter existit in loco per extensionem, supernaturaliter autem per indivisibilitatem, sicut corpus Christi in sacramento. Adde, quod spiritus alligati corpori, fortasse non ita alligantur, quod priventur omni operatione in ipsummet corpus, ita ut pure existant per passionem, sed aliquid permittuntur operari, et si non ad voluntatem suam, sed magis vel minus, prout fuerit strictior vel minus stricta alligatio, per quam

illud corpus ut instrumentum Dei impedit, et coercet virtutem operativam Angeli, sicque causat in illo majorem vel minorem pœnam. Et ad hoc moveor, quia multi dæmones sunt in isto aere, qui cruciantur ab igne inferni, et tamen permittuntur aliqua operari circa ista corpora. Quid ergo nos vetat intelligere, quod illi qui sunt intra terram in ipso inferno aliquid permittantur operari in ipsomet igne, in quo sunt et in alias animas vel dæmones, torquendo illos? Et in hoc dabitur latitudo, ita ut qui habent minorem pœnam, minus coerceantur, et impediuntur ab operando in illo corpore cui sunt alligati. Qui autem acerbior pœnam sentiunt, multo magis impediti sunt ab operando. Quod si totaliter impediuntur agere, et pure passive sint alligati illi corpori, erit cruciatus vehementissimus, sicut in nostro corpore experimur, quod quando per externas, vel per intrinsecam distemperantiam humorum ita facultates naturales premuntur, ut suas naturales operationes exercere non permittantur, est acerbissimus cruciatus: sic existimandum est quod secundum quod potentia spiritualis magis vel minus impeditur a sua libertate operandi, et intellectus magis fatigatur in applicatione vehementi ad cogitandum de illa pœna, tanto acerbior est cruciatus, eo quod dolor objectivus consistit in mala dispositione facultatis, et potentiae præternaturali, et violenta, sicut delectatio in connaturali. Et licet nobis occultum sit quid operentur dæmones in illo igne cui alligati sunt, tamen promptum est cogitare, quod sicut dæmones in isto aere, vel terra aliquid operantur, ita aliquid poterunt operari circa illum ignem, vel movendo se, vel movendo ignem aut animas, aut alios dæmones.

VII. Ad instantiam de animabus

in limbo, dicemus circa tertium exemplum. Interim sufficit dicere, quod si animæ in sinu Abrahamæ nihil ibi operabantur, existebant per passionem in illo loco, id est, per detentionem, non quidem pœnalem, sed carcere quodam honorario, quia non permittebantur inde exire, et sic quasi vinctæ erant ibi, ut insinuat in illo Zachariæ IX: *Tu autem in sanguine testamenti tui emisisti victos tuos de lacu in quo non erat aqua.* Et idem significant illa verba Lucæ XVI, ubi Abraham loquitur ad divitem damnatum: *Inter vos, et nos chaos magnum firmatum est, ut hi, qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde huc transmeare.* Ergo etiam ad alia loca pœnalia non poterant illæ animæ moveri, sed erant impeditæ, non quidem ex natura sua, sed ex ordinatione divina, alioquin non peteret dives, ut Lazarus mitteretur ad se, et ad domum patris sui, si non possent animæ moveri: ergo erant animæ ibi detentæ; et sic passive existentes in loco. An vero possint active operari circa alia corpora, et sic per modum agentis poni in loco, dicemus respondendo ad tertium exemplum, ubi etiam de animabus in limbo.

VIII. Quod vero attinet ad animam Christi Domini, quando descendit ad limbum patrum, S. Thomas in III, dist. XXII, quæst. II, art. II, quæstiunc. I sentit quod etiam lucem sensibilem, et exteriorem produxit in illo loco, qua illum illustravit. Quando vero in III p. q. LII distinguit, quod ad quædam loca inferni descendit anima Christi secundum essentiam suam; ad alia per effectus suos, manifestus est sensus quod ibi erat præsens secundum essentiam suam ubi operabatur immediate, v. g. lucem illam producendo, vel aliquid simile; in aliis autem locis pœnalibus erat per effectus mediatos, quia spiritus inferni incre-